
FÖLDÜNK – KÖRNYEZETÜNK

ALAPELVEK, CÉLOK

A Földünk – környezetünk műveltségi terület megismerteti a tanulókat a szűkebb és tágabb környezet természeti és társadalmi-gazdasági jellemzőivel, folyamataival. Elősegíti, hogy reális kép alakuljon ki bennük nemzeti értékeinkről, a magyarság világban elfoglalt helyéről, hazánk természeti, társadalmi-gazdasági adottságairól, jellemző társadalmi-gazdasági folyamatairól, valamint az európai integrációban betöltött szerepéről. Megismerteti – lehetőség szerint a gyakorlatban – a szűkebb és a tágabb természeti és társadalmi környezetben való tájékozódás, eligazodás alapvető eszközeit és módszereit. Vizsgálódásának középpontjában a természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok, jelenségek, valamint napjaink eseményei állnak. Valamennyit a társadalom szemszögéből mutatja be a természet-, a társadalom- és a környezettudományok vizsgálódási módszereinek alkalmazásával.

A Földünk – környezetünk műveltségi terület tartalmainak feldolgozása során fejlődik a tanulók földrajzi-környezeti gondolkodása, helyi, regionális és globális szemlélete. Megértik, hogy a természet egységes egész; a Föld egységes, de állandóan változó rendszer, amelyben az ember természeti és társadalmi lényként él, és ez megköveteli az erőforrásokkal való ésszerű gazdálkodást. A műveltségi terület minden jelenséget és folyamatot tér- és időbeli változásában, fejlődésében mutat be, meglátatva azok okait és lehetséges következményeit is. Így fokozatosan kialakulhat a tanulók felelős magatartása a szűkebb és a tágabb természeti, illetve társadalmi környezet iránt. A globalizálódó gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatok értékelésével lehetővé válik, hogy a tanulók megismerjék az emberiség egész bolygónkra kiterjedő természetátalakító tevékenységét, valamint az ebből fakadó, szintén világméretű természeti és társadalmi problémákat. Az elsajátított ismeretek és a felismert összefüggések alapján érthetővé válnak azok az új kihívások, amelyek a XXI. század elején átszabják a hagyományos gazdaság kereteit, s amelyek érdekellentéteket okozhatnak, társadalmi változásokat gerjeszhetnek a világ korábban egymástól elzárt térségeiben, társadalmaiban.

A műveltségi terület tartalmi elemeinek feldolgozása a szűkebb és tágabb környezetünkről megszerzett ismeretek bővítése mellett nagymértékben hozzájárul a tanulók képességeinek fejlődéséhez. A különféle szóbeli és írásbeli ismeretközvetítő, illetve értékelési módszerek alkalmazásával segíti az anyanyelvi kommunikáció fejlődését. Az Európai Unió, valamint a távoli országok természeti és társadalmi-gazdasági sajátosságainak bemutatásával hozzájárul a nyitott és befogadó magatartás kialakulásához, felkelti az igényt az eltérő kultúrák megismerése, a következő nemzedékek számára történő megőrzése iránt. Mindezzel hozzájárul a felelős és tudatos környezeti magatartáshoz.

A természeti, a társadalmi-gazdasági és a környezeti folyamatokban megfigyelhető kölcsönhatások feltárásával a műveltségi terület tartalmainak feldolgozása hozzájárul a korszerű természettudományi szemlélet és gondolkodásmód kialakulásához. Szüntelenül változó és globalizálódó világunk természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatainak megismeréséhez, megértéséhez elengedhetetlen a folyamatos tájékozódás, az információszerzés és a nyitott gondolkodás. Ezért a megnevezett tartalmi elemek elsajátítása elképzelhetetlen a tanulók kezdetben még irányított, majd egyre önállóbbá váló információszerző tevékenysége nélkül. Így a tanítási-tanulási folyamatban nagy hangsúlyt kap az információszerzés és -

feldolgozás képességének fejlesztése, különös tekintettel a digitális világ nyújtotta lehetőségek felhasználására. Hazánk és a világ társadalom-földrajzi jellemzőinek bemutatásával fejlődik a tanulók szociális és állampolgári kompetenciája. Napjaink társadalmi-gazdasági folyamatainak megismerése nagymértékben hozzájárul a gazdasági élet eseményeiben történő eligazodáshoz, az aktív, kreatív, a körülményekhez rugalmasan alkalmazkodó és vállalkozóképes állampolgárrá váláshoz.

A Földünk – környezetünk műveltségi területben megfogalmazott célkitűzések, fejlesztési feladatok és az azokhoz kötődő tartalmak elsajátítása az 5. évfolyamon kezdődik, mert az oktatás alapozó szakaszában nem a szaktudományi ismeretek elkülönítésén van a hangsúly, hanem alapvetően a természettudományi (illetve részben a társadalom- és a környezettudományi) kapcsolatok megértésén. Ezért a műveltségi terület tartalmi és képességfejlesztési alapozása az 1–4. évfolyamon az Ember és természet műveltségi terület keretében megfogalmazottak alapján történik. Az 5–6. évfolyamra vonatkozó követelményrendszer már nemcsak az Ember és természet, hanem az Ember és társadalom műveltségi terület megfelelő fejlesztési területeihez is szervesen kapcsolódik. E kapcsolatok is hangsúlyozzák a Földünk – környezetünk műveltségi terület integráló jellegét, valamint a természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti jelenségek, folyamatok összefüggéseinek megláttatásában és kölcsönhatásainak feltárásában betöltött alapvető szerepét.

FEJLESZTÉSI FELADATOK

1. Tájékozódás a földrajzi térben
2. Tájékozódás az időben
3. Tájékozódás a környezet anyagairól
4. Tájékozódás a környezet kölcsönhatásairól
5. Tájékozódás a hazai földrajzi, környezeti folyamatokról
6. Tájékozódás a regionális és a globális földrajzi, környezeti folyamatokról

A táblázatokban található nyilak (►►) arra utalnak, hogy az adott tevékenység a további évfolyamokon is folytatódik, a következő képzési szakaszra érvényes kiegészítésekkel.

1. Tájékozódás a földrajzi térben

5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
Az ismert tér fokozatos kitágítása. Tájékozódás a lakóhelyen, valamint annak szűkebb és tágabb környezetében, ►►	►► a földrészekben, ►►	►► alapvető tájékozódás a Földön, a Naprendszerben és az univerzumban.
A térkép és a valóság kapcsolatának felismerése, ►► ---	►► bizonyítása, ►► ---	►► a térképi ábrázolás korlátainak érzékelése. ---
Vázlatrajz készítése a lakóhelyről és környékéről.		Légi fotóról és műholdfelvételtől szerzett információk, tények

Nemzeti alaptanterv – 2012
FÖLDÜNK – KÖRNYEZETÜNK

5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
		azonosítása térképi adatokkal.
<p>Eligazodás domborzati, közigazgatási, egyszerű tematikus és lakóhelyi környezetet ábrázoló térképeken.</p> <p>---</p> <p>Elemi térképolvasás (felismerés, keresés; iránymeghatározás, keresőhálózat használata, távolságbecslés, egyenes vonal menti távolságmérés) tanári irányítással, ►►</p>	<p>Különböző típusú térképek használata az ismeretszerzésben és a terepen való eligazodásban.</p> <p>---</p> <p>►► szemléleti térképolvasás (egyszerű helymeghatározás, földrajzi fókusz használata, görbe vonal menti távolságmérés) önállóan.</p> <p>---</p> <p>Okfejtő térképolvasás különféle méretarányú, ábrázolásmódú és tartalmú térképeken tanári irányítással, ►►</p>	<p>A földrajzi tér különbségeinek és időbeli változásainak leolvasása térképekről, térképvázatokról.</p> <p>---</p> <p>Helymeghatározások, távolságmérések és egyszerű számítások térkép segítségével.</p> <p>---</p> <p>►► és önállóan.</p>
<p>A közvetlen földrajzi térben való eligazodáshoz szükséges topográfiai fogalmak felismerése térképen, földgömbön, ►►</p>	<p>►► megnevezése bármilyen térképen, ►►</p>	<p>►► körvonalas (kontúr) térképen, elhelyezkedése és tartalmának megfogalmazása.</p>

2. Tájékozódás az időben

5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
<p>A természetföldrajzi folyamatok és a történelmi események időnagyságrendi és időtartambeli különbségeinek érzékelése, ►►</p>	<p>►► időtartambeli különbségeinek tudatosítása.</p>	<p>A földtörténeti, a természetföldrajzi, a társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok időnagyságrendi különbségeinek értelmezése.</p> <p>Alapvető hazai és nemzetközi társadalmi-gazdasági, környezeti változások elhelyezése az időben.</p>
<p>A környezeti folyamatok időrendiségének felismerése.</p> <p>---</p> <p>Jelenségek szabályszerű ismétlődésének felismerése (pl. a Föld mozgásaihoz kötődő változások), ►►</p>	<p>A kontinenseken megismert események, jelenségek, folyamatok időrendbe állítása, ►►</p> <p>---</p> <p>►► szabályszerűen ismétlődő természeti és társadalmi környezeti változások leírása, ►►</p>	<p>►► a földtörténeti folyamatok és a környezeti változások időrendbe állítása, értelmezése.</p> <p>---</p> <p>►► az időszámítás csillagászati alapjainak alkalmazása a gyakorlatban.</p>
<p>A rövidebb távú természeti, társadalmi és környezeti folyamatok áttekintése hazai példák alapján.</p>	<p>A rövidebb és hosszabb távú természeti, társadalmi és környezeti folyamatok áttekintése példák alapján.</p> <p>Eligazodás a földtörténet időegységeiben, ►►</p>	<p>►► folyamatok és képződmények elhelyezése a földtörténet időegységeiben.</p> <p>Az evolúciós szemlélet fejlesztése.</p>

3. Tájékozódás a környezet anyagairól

5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
<p>A hazai gazdaságban leggyakrabban használt szerves és szervetlen anyagok megismertetése, csoportosítása eltérő szempontok szerint.</p> <p>---</p> <p>Válogatás tanári irányítással, információs anyagokban és gyűjteményekben (könyv- és médiatár, kiállítási-múzeumi anyagok), ►►</p>	<p>Az élő és az élettelen anyagok rendszerezése, valamint a természeti és társadalmi életben, gazdaságban betöltött jelentőségük felismerése,</p> <p>►►</p> <p>---</p> <p>►► világhálón, ►►</p>	<p>►► megértése.</p> <p>---</p> <p>A levegő, a víz és a kőzetek szerepének felismertetése az élet kialakulásában, különböző földrajzi környezetekben való fennmaradásában.</p> <p>---</p> <p>►► célok és témakörök szerint önállóan.</p>
<p>A leggyakrabban előforduló ásványok és kőzetek, talajok; ipari nyersanyagok és energiahordozók megismerése, ►►</p>	<p>►► területi előfordulásuk példái</p> <p>►►</p>	<p>►► és jellemzésük.</p> <p>Egyszerű ásvány-, kőzet- és talajvizsgálatok.</p>
<p>A háztartásban használt energiahordozók és nyersanyagok jelentőségének bemutatása.</p> <p>---</p> <p>Az energiatakarékos magatartás megalapozása, ►►</p>	<p>Az emberiség által legintenzívebben használt nyersanyag- és energiahordozó készletek végességének beláttatása.</p> <p>---</p> <p>►► kialakítása, ►►</p>	<p>►► az emberiség energiaigénye és a fenntartható fejlődés ellentmondásainak, az energiatakarékosság jelentőségének értelmezése.</p> <p>Az alternatív energiaforrások használatának (mint lehetséges megoldásnak) a bemutatása.</p>

4. Tájékozódás a környezet kölcsönhatásairól

5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
<p>A hazai tájak életközösségeinek ökológiai szemléletű jellemzése, az élőhelyek földrajzi sajátosságainak, kapcsolatainak felismerése.</p>	<p>A tájak, országok, földrészek természeti és társadalmi jellemzőinek, azok összefüggéseinek értelmezése.</p> <p>Természeti és gazdasági körülmények, hagyományok egyes népek gazdasági fejlődését, gondolkodásmódját befolyásoló szerepének felismerése példákon keresztül.</p>	<p>Az egyes országcsoportok, régiók, a Föld természeti és társadalmi jellemzői, összefüggéseinek és kölcsönhatásainak értelmezése.</p> <p>Az ember gazdasági tevékenységét meghatározó természeti, társadalmi, gazdasági tényezők szerepének felismerése példákban.</p>
<p>Az időjárás és az éghajlat jelenségeinek értelmezése, elemzése Kárpát-medencei példák alapján.</p> <p>---</p> <p>Egyszeri és rendszeres megfigyelések, mérések, tanári irányítással egyéni és csoportmunkában, ►►</p>	<p>A földrajzi térben zajló kölcsönhatások felismerése és magyarázata regionális példák alapján.</p> <p>---</p> <p>►► vizsgálódások és modellalkotás, ►►</p>	<p>Geoszférakon belül és az egyes szférák között zajló kölcsönhatások felismertetése és magyarázata.</p> <p>---</p> <p>►► egyéni és csoportos vizsgálódások a természet-, a társadalom- és a környezettudományok</p>

5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
		szempontjainak megfelelően.
Természeti kölcsönhatásokkal kapcsolatos tények, szöveges információk ábrázolása tanári irányítással, ►►	►► természeti és társadalmi kölcsönhatásokról önállóan, ►►	►► környezeti kölcsönhatásokkal kapcsolatban önállóan megválasztott formában és módon.
A természeti környezet közvetlen hatásainak feltárása a társadalmi-gazdasági folyamatokban hazai példák alapján ►►	►► és közvetett hatásainak felismerése a jelen társadalmi-gazdasági folyamataiban (pl. termelés, életmód) hazai és külföldi példák alapján, ►►	►► a társadalmi-gazdasági fejlődés eseményeiben és a jelen társadalmi-gazdasági folyamataiban országcsoportok, országok példáján.
A földrajzi környezetre kifejtett emberi hatások és az azokból adódó problémák felismerése, megoldási módok keresése.	A természeti és társadalmi folyamatok hatásainak és kölcsönhatásainak eredményeképpen létrejövő környezeti változások felismerése. A termelő és a fogyasztó folyamatok rövid és hosszú távú következményeinek felismerése a környezetben regionális példákon.	A környezeti változások értékelése, a felelős döntéshozatal képességének megalapozása. Egyszerű előrejelzések, tendenciák megfogalmazása a változások ismeretében, a köznapi életben előforduló prognózisok értelmezése. Az eltérő gazdasági feltételekből és fejlettségből adódó társadalmi problémák iránti érzékenység, megoldásuk érdekében aktív állampolgári magatartás kialakítása.
Az emberi tevékenységek által okozott környezetkárosító kölcsönhatások, folyamatok megismerése, ►►	►► felismerése példákban, ►► --- A környezetkárosító kölcsönhatások következményeinek csökkentésére irányuló hazai és nemzetközi erőfeszítések érzékelése.	►► összefüggéseik megértése. --- A környezetkárosító hatások következményeinek csökkentése során kialakuló gazdasági és társadalmi érdekütközések felismerése.

5. Tájékozódás a hazai földrajzi, környezeti folyamatokról

5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
A társadalmi-gazdasági élet természeti adottságokkal való kapcsolatának felismerése a lakóhelyről és a környékéről vett példák alapján. Az életmód és a gazdálkodás változásainak bemutatása a Kárpát-medencében az eltérő jellegű földrajzi tájakról való példák alapján.	Magyarország földjének részletes megismerése kitekintéssel a Kárpát-medence egészére. A hazai társadalmi-gazdasági élet földrajzi jellegzetességeinek felismerése tanári irányítással aktualitások alapján. Az egyes hazai országrészek, tájak hasonló és eltérő földrajzi jellemzőinek érzékelése, azok okainak és következményeinek felismerése.	A hazai társadalmi-gazdasági élet földrajzi jellegzetességeinek összefüggéseikben való felismerése a mindennapi élet eseményeiben, folyamataiban. A területi fejlettségi különbségek elemzése és okainak feltárása.

5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
Információgyűjtés tanári irányítással (földrajzi helyek, térképek keresése, digitális lexikonhasználat) ►►	►► és internetalapú szolgáltatásokkal (tények, adatok, menetredek, hírek, idegenforgalmi ajánlatok ►►)	(►► időjárási helyzetkép, útvonaltervező, valutaváltó, szimulációk és animációk).
A helyi környezet (iskola, település) természeti, társadalmi, gazdaságtörténeti, környezeti értékeinek és problémáinak felismerése közvetlen tapasztalatszerzés alapján.	Információgyűjtés a magyarországi védett természeti, kulturális, néprajzi, gazdaságtörténeti értékekről. A földrajzi helyzet és a környezeti probléma összefüggésének feltárása.	A környezet értékeinek és problémáinak megismerése, ezek hazai, regionális és globális kapcsolatainak felismerése, egyszerű értelmezése.

6. Tájékozódás a regionális és a globális földrajzi, környezeti folyamatokról

5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
<i>Helyi, regionális, globális földrajzi kérdések</i>		
Az életmódban, a szokásokban bekövetkezett változások érzékelése (pl. a táplálkozásban, a ruházatkodásban, az építkezésben).	A természeti környezet közvetlen és közvetett hatásainak felismerése a múlt és a jelen társadalmi-gazdasági folyamataiban hazai és külföldi példák alapján.	Természeti tényezők összefüggéseinek, hatásainak felismerése, magyarázata Kárpát-medencei és más külföldi példák alapján (népek elhelyezkedése, hagyományai, települései, gazdasági élet). A regionális társadalmi, gazdasági, környezeti együttműködések szükségességének alátámasztása.
		A világ globális társadalmi, gazdasági kérdéseinek, jelenségeinek, összefüggéseinek felismerése.
<i>Európai és regionális identitástudat</i>		
Hazánk európai helyzetének megismerése.	Európa és országai földrajzi jellemzőinek megismerése, különös tekintettel a Magyarországgal szomszédos országokra, az Európai Unió tagállamaira. --- Az Európai Unió fő céljainak, értékeinek megismerése földrajzi-környezeti nézőpontból, ►► --- Az együttműködések szükségességének felismerése, ►►	Az európai országok földrajzi jellemzőinek összehasonlítása. --- ►► az európai népek, nemzetek kulturális értékeinek megismerése, egymásra utaltságuk megértése. --- ►► az integrációk lényegének, az országok együttműködési lehetőségeinek és módjainak megismerése.
A magyarországi régiók földrajzi jellemzőinek felismerése.	A földrészek, azok nagytájai, a tipikus tájak és az országok	A világgazdaságban eltérő szerepet betöltő régiók, ország-csoportok,

5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
A magyarországi régiók hasonló és eltérő földrajzi jellemzőinek felismerése, ►►	regionális sajátosságainak, valamint hasonlóságainak és különbségeiknek felismerése. --- ►► feldolgozása projektmódszerrel tanári irányítással, ►►	országok megkülönböztetése, jellemzése földrajzi szempontok alapján. A regionális fejlettségkülönbség felismerése és magyarázata. --- ►► a szerzett ismeretek alkalmazása a Föld egészére.
A társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok kapcsolatának érzékelése a lakóhelyi környezetben és Magyarországon.	A környező világ hazai környezet állapotára való hatásának felismerése cselekvő tanulási folyamatban, ►►	►► a világgazdasági és környezetváltozási folyamatok értelmezése problémaközpontú és felfedezettő tanulási folyamatban.
Helyi, regionális, globális környezeti kérdések		
A különböző tájak, települések, a társadalom egyes csoportjai a természeti környezet átalakulásához és károsodásához való eltérő mértékű hozzájárulásának felismerése.	Az egyes országok a földrajzi környezetet pusztító folyamatokhoz való eltérő mértékű hozzájárulásának tudatosítása.	Az egységes földi rendszer működését károsan befolyásoló társadalmi és egyéni cselekedetek visszahatásainak beláttatása. A fenntartható fogyasztás fogalmának értelmezése.
A természet- és a környezetvédelem alapvető céljainak megismerése saját tapasztalatok alapján, ►► --- A környezet állapotáért és védelméért mindannyiunk személyes felelősségének beláttatása, ►►	►► közös és sajátos feladatainak megismerése, ►► --- ►► megérése helyi, regionális és globális példákon keresztül.	►► a tevékenységeit nehezítő tényezők felismerése. --- A nemzetközi összefogás szükségességének megértése az országhatárokat nem ismerő környezetkárosodások megakadályozása érdekében.
Az emberi tevékenységek által okozott környezetkárosító folyamatok felismerése a lakóhelyen és környékén.	Tájékozottság szerzése a legfőbb környezeti veszélyekről, a társadalomra háruló felelősségről a természetes, egészséges környezet megőrzésében regionális példák alapján, ►►	►► a biztonság és a fenntartható gazdálkodás globális méretű megszervezésében.
	A környezettudatos állampolgárrá válás iránti igény kialakítása a tanulóknál, ►►	►► az aktív és felelős döntések meghozatalára képes állampolgárrá válás iránti igény fejlesztése.

KÖZMŰVELTSÉGI TARTALMAK

A *Földünk – környezetünk* műveltségi terület tartalmi alapozása az 1–4. évfolyamon az *Ember és természet* műveltségi terület Környezetismeret című tantárgya keretében megfogalmazottak szerint történik.

5–8. évfolyam

1. A tér és ábrázolása

1.1. Téregységek

- Személyes tér. A földrajzi tér: közvetlen környezet, lakóhely, környező táj, haza. Földrészek és óceánok.
- Térhierarchia (kis-, közép-, nagytáj; közigazgatási egységek és termelési területek, régiók).

1.2. Térábrázolás

- Térrajz, útvonalrajz, menetvázlat, térképszerű ábrázolások, térképvázlat; úti- és helyszínrajz.
- Térképi ábrázolás (égtájak iránya, szín- és jelkulcs, felirat, méretarány, aránymérték).
- Térképfajták (pl. domborzati, közigazgatási, turista-, autós, időjárás- és kontúrtérkép).
- Keresőhálózat és földrajzi fókálózat.

2. Az idő

2.1. Időegységek

- A napi, az évi, a történeti és a földtörténeti időegységek.
- Földrajzi-környezeti folyamatok időbeli nagyságrendje, időtartama példák alapján.

2.2. Időrend

- Földrajzi-környezeti folyamatok, földtörténeti események időrendje regionális példák alapján.

3. A természeti környezet és jelenségei

3.1. Anyagok, anyagi rendszerek

- A tanulók szűkebb és tágabb környezetében előforduló ásványok és kőzetek, nyersanyagok és energiahordozók, illetve talajtípusok példái, jelentőségük a természetben, a társadalmi-gazdasági életben.
- Környezetet károsító anyagok és hatásaik.

3.2. Geoszférák

- Felszínformák, felszíni és felszín alatti vizek, talajtípusok hazai és regionális példái.
- Felszínformák (hegységek, síkságok) kialakulása.
- Időjárás-éghajlati elemek, jelenségek, légköri alapfolyamatok (felmelegedés, a víz körforgása és halmazállapot-változásai, csapadékképződés).
- Éghajlati elemek változásai, éghajlat-módosító tényezők, éghajlatok jellemzői, társadalmi-gazdasági hatások hazai és regionális példák alapján.

3.3. Földrajzi övezetesség

- A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti megnyilvánulásai.
- Az övezetesség elemeinek kapcsolatai regionális példákon.

3.4. Égitestek

- Az égitestek látszólagos mozgása. A Föld mozgásai és következményei.

4. A társadalmi-gazdasági tér szerveződése és folyamatai

4.1. A társadalmi-gazdasági élet szerveződése

- A népesség területi eloszlása, a népességszám és befolyásoló tényezői, regionális különbségek.
- A kulturális élet földrajzi alapjai (nyelvek, vallások).
- Településtípusok (tanya, falu, város), jellemző képük, a hozzájuk kötődő tevékenységek, szerepük az országok társadalmi-gazdasági életében, a munkamegosztásban.
- A termelés természeti feltételei, a természeti erőforrások felhasználása.
- A gazdasági ágazatok (mezőgazdaság, ipar, szolgáltatások), szerepük a földrészek, térségek, országok gazdasági életében.

4.2. A világgazdaság szerveződése és működése

- Földrészek, országok szerepe a világgazdaságban, fő termékeik.
- Nemzetközi gazdasági együttműködések és társadalmi-gazdasági szervezetek példái, jellemző tevékenységük.
- A pénzvilág működése: bevétel és kiadás, fizetőeszközök (nemzeti és közös valuták).

5. A földrajzi tér regionális szerveződése

5.1. Magyarország és a Kárpát-medence földrajza

- A nemzeti kultúra és a magyarság nemzetközi híre: híres utazók, tudósok, szellemi és gazdasági termékek, történelmi, kulturális és vallási hagyományok, hungarikumok.
- A lakóhely, a hazai tájak, nagytájak és országrészek: természetföldrajzi jellemzői, természeti, társadalmi erőforrásai, társadalmi-gazdasági folyamatai, környezeti állapotuk.
- Hazánk természeti adottságai és a társadalmi-gazdasági élet kapcsolata: közvetlen környezetünk társadalmi-gazdasági élete, a társadalmi-gazdasági élet tájanként eltérő természeti feltételei és lehetőségei, környezettől függő életmódok összehasonlítása, hagyományai, a gazdasági környezet változásai, idegenforgalmi vonzerő, gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok, a környező tájak környezeti állapotának hatása a hazai környezetre, a problémák kezelése.
- A Kárpát-medence és hegységkerete mint természet- és társadalom-földrajzi egység: a medencejelleg érvényesülése a természeti adottságokban, hatása a gazdasági életben. A tájak természeti, kulturális, néprajzi, gazdaságtörténeti és környezeti értékei, átalakulása.
- A magyarság által lakott, országhatáron túli területek, tájak közös és egyedi földrajzi vonásai.

5.2. Európa

- Európa földrajzi-környezeti jellemzői ok-okozati összefüggéseikben: természetföldrajzi kép (fekvés, határok, domborzat, felszínformálódás, éghajlat, vízrajz, természetes

élővilág, talaj, tájak), társadalom-földrajzi kép (népesség, települések, életmódok, termelés, kereskedelem, infrastruktúra), környezeti kép (állapot, problémák, lehetséges megoldások).

- Az Európai Unió mint gazdasági szerveződés; az európai kulturális sokszínűség földrajzi alapjai.
- A kontinensrészek (Észak-Európa, Nyugat-Európa, Dél-Európa, Közép-Európa, Kelet-Európa) földrajzi jellemzői, különböző életterek közös és egyedi földrajzi-környezeti jellemzői, azok okai és következményei.
- Az egyes kontinensrészek meghatározó jelentőségű országainak (Németország, Franciaország, Egyesült Királyság, Oroszország, Olaszország, Észak-Európa országai, Lengyelország, Csehország) egyedi földrajzi-környezeti jellemzői, azok okai és következményei.
- A hazánkkal szomszédos országok földrajzi-környezeti jellemzői, jelentőségük a világban, társadalmi-gazdasági kapcsolataik hazánkkal.

5.3. Az Európán kívüli kontinensek, tájak, országok

- Afrika, Amerika, Antarktika, Ausztrália és Óceánia, Ázsia természetföldrajzi jellemzői (fekvés, határok, domborzat, felszínformálódás, éghajlat, vízrajz, természetes élővilág, talaj, tájak), társadalom-földrajzi sajátosságai (népesség, települések, életmódok, termelés, kereskedelem, infrastruktúra), környezeti állapota (problémák, lehetséges megoldások, védett értékek), a természetföldrajzi övezetesség elemei, összefüggései, hatása a társadalmi-gazdasági életre, a környezetre.
- Az egyes kontinensek tipikus tájainak (esőerdő, szavanna, sivatag, monszuntáj, füves puszták területe, tajga, sarkvidék; farmvidék, ültetvény, öntözéses gazdálkodás területe, oázis, átalakuló ipari körzet, kikötőövezet) természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti jellemzői, az adottságok társadalmi hasznosítása, jellemző életmódja.
- A távoli kontinensek meghatározó jelentőségű országai, országcsoportjainak (trópusi Afrika országai, arab világ, USA, Brazília, Kína, India, Japán, Délkelet-Ázsia gyorsan iparosodott országai és Ausztrália) földrajzi jellemzői és világgazdasági szerepe.

6. Globális kihívások

6.1. Globális problémák

- Az életminőség különbségeinek példái: az éhezés és a szegénység által leginkább veszélyeztetett országok, térségek; az urbanizálódás folyamata és jelenségei.
- A helyi környezetkárosítások következményei.

6.2. Fenntarthatóság

- Fogyasztási szokások változása; környezettudatosság, energiatakarékosság, hulladék-keletkezés, szelektív hulladékgyűjtés, biotermékek; személyes és közösségi cselekvési lehetőségek; tudatos vásárlói magatartás.
- Védett hazai és nemzetközi természeti értékek példái.

9–12. évfolyam

1. A tér és ábrázolása

1.1. Téregységek

- A Föld, a Naprendszer és a világegyetem.

- A geoszférák és felépítő részeik, funkcionális terek (vonzáskörzetek, gazdasági erőterek, integrációk).

1.2. Térábrázolás

- A térmegismerés és a térábrázolás eszközei: ábrák (tömbszelvény, keresztmetszet), térmodellek; űr- és légi felvételek; GPS.
- Az űrkutatás és a távérzékelés társadalmi-gazdasági, környezeti jelentősége.

2. Az idő

2.1. Időegységek

- A napi és évi időszámítás csillagászati alapjai; a földtörténeti időszámítás alapjai.
- A társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok időnagyságrendje, időtartama.

2.2. Időrend

- Földrajzi-környezeti folyamatok, a földtörténet főbb eseményei és azok időrendje Földünk egészére kiterjedő példák alapján.

3. A természeti környezet és jelenségei

3.1. Anyagok, anyagi rendszerek

- A Naprendszer és a geoszférákat felépítő anyagok, anyagi rendszerek (ásványok, kőzetek, talajfajták, víz, gázok, levegő) keletkezése és jelentősége, valamint a velük való gazdálkodás.

3.2. Geoszférák

- A Föld szféráinak kialakulása és fejlődése.
- A geoszférák (kőzet-, víz- és talajburrok, légkör, bioszféra) felépítése, szerkezete, tagolása (nagyszerkezeti egységek, földkéreg- és talajszerkezet, légköri rétegek, víztípusok, az élővilág elrendeződése), a felépítésből adódó környezeti és társadalmi következmények.
- A geoszférák fő folyamatai, jelenségei: lemeztektonika, belső és külső erők felszínformálása, talajképződés, időjárási-éghajlati jelenségek és folyamatok.
- Anyag- és energiaforgalom (elemek, kőzetek körforgása).
- Áramlási rendszerek a geoszférákban (magmaáramlás, tengeráramlás, a nagy földi légkörzés).
- A geoszférákon belüli és az azok közötti folyamatok kölcsönhatásai, társadalmi-gazdasági és környezeti következményei, kezelésük.

3.3. Földrajzi övezetesség

- A komplex (természet- és társadalom-) földrajzi övezetesség rendszere, a vízszintes és a függőleges övezetesség; az övezetesség elemeinek összefüggései.
- A forró, a mérsékelt és a hideg övezet, öveik, területeik jellemzői: elhelyezkedés; éghajlat, vízrajz, természetes élővilág, talaj, felszínformáló külső erők; lehetőségek a társadalom, a gazdálkodás számára; környezeti állapot.

3.4. Égitestek

- A világegyetem, a Naprendszer és a Föld kialakulása.
- A világegyetem és a Naprendszer főbb folyamatai, jelenségei és azok földi következményei.

4. A társadalmi-gazdasági tér szerveződése és folyamatai

4.1. A társadalmi-gazdasági élet térszerveződése

- A népesség szerkezete; demográfiai mutatók, fiatalodó és előregedő társadalmak kialakulásának okai, társadalmi-gazdasági következményei.
- Világnyelvek és világvallások.
- A települések szerkezetének és szerepkörének átalakulása, a változások okai, társadalmi-gazdasági és környezeti következményei, valamint ezek kezelése; településhálózat, településhierarchia.
- Gazdálkodás a természeti és a társadalmi erőforrásokkal.
- A gazdasági szerkezet, a gazdasági szektorok, ágazatok jellemzői, szerepük változása.
- A gazdasági fejlettség területi különbségei, a gazdasági szerkezet és a társadalmi-gazdasági fejlettség kapcsolata.

4.2. A világgazdaság szerveződése és működése

- A globális világgazdaság és világpiac kialakulása, jellemzői, működése, transznacionális vállalatok.
- Társadalmi-gazdasági mobilitás (munkaerő-vándorlás, tőke mozgás, termelés-áthelyeződés), a folyamatok társadalmi-gazdasági és környezeti hatásai.
- Az integrálódás folyamata és szintjei.
- A pénztőke működése, az értékpapírok és a tőzsde kapcsolata. A monetáris világ jellemző folyamatai: hitelezés, adósság, eladósodás.
- Nemzetközi gazdasági-társadalmi, környezeti és segélyszervezetek, intézmények (ENSZ, UNESCO, Vöröskereszt), pénzügyi szervezetek (IMF, Világbank) szerepe.

5. A földrajzi tér regionális szerveződése

5.1. Magyarország és a Kárpát-medence földrajza

- Hazánk kapcsolódása az európai erőterekbe, helye és szerepe a világgazdaságban; a társadalmi-gazdasági fejlettség területi különbségei hazánkban.
- A magyarországi régiók földrajza; hasonló és eltérő földrajzi-környezeti jellemzőik, folyamataik, azok okai és következményei.
- A Kárpát-medence európai régiói, a régiószerveződés földrajzi logikája.
- A magyarsághoz kötődő világörökségi helyszínek.

5.2. Európa

- Az Európai Unió földrajzi jellemzői és politikája (mezőgazdasági, regionális, környezeti); társadalmi-gazdasági és környezeti együttműködések Európában.
- Az európai erőter helye a világgazdasági folyamatokban; a társadalmi-gazdasági fejlettség területi különbségei Európában.
- A közép-európai regionális együttműködések földrajzi alapjai.

5.3. Az Európán kívüli kontinensek, tájak, országok

- A társadalmi-gazdasági fejlettség területi különbségei és következményei az Európán kívüli földrészekben.
- A távoli kontinensek sajátos természeti és társadalmi-gazdasági adottságok alapján létrejött tipikus tájainak, területeinek (agglomerációs zóna, éhségövezet, technológiai övezet, üdülőövezet) földrajzi-környezeti jellemzői.
- A világgazdaságban eltérő szerepet betöltő országok és országcsoportok (centrumtársaságok, perifériák, speciális gazdaságú országok, kultúrföldrajzi régiók)

közös és egyedi jellemzői, világgazdasági szerepük változása; a világgazdasági folyamatok regionális példái.

6. Globális kihívások

6.1. Globális problémák

- A Föld globális társadalmi-gazdasági problémái, azok okai, következményei és megoldási lehetőségei: demográfiai, urbanizációs folyamatok és hatásaik; a Föld eltartó képessége és az élelmezési válság; betegségek, világjárványok; túltermelés és túlfogyasztás; erőforrások aránytalan eloszlása; a társadalmi polarizálódás; a globális szembenállás, nemzetközi konfliktusok; az adósságválság.
- A globalizáció társadalmi, kulturális hatásai: a fogyasztási szokások és az életmód átalakulásának környezeti hatásai; a hulladékválság kialakulásának okai és a megoldási lehetőségei; az uniformizálódás és a nemzeti sajátosságok megőrzésének ellentéte.
- A geoszféra természetes egyensúlyára ható veszélyforrások, folyamatok, a problémák okai, következményei és lehetséges megoldásai; a környezeti állapotromlás és az életminőség összefüggései.

6.2. Fenntarthatóság

- A társadalmi-gazdasági és a környezeti szempontok kölcsönös érvényesíthetősége a gazdálkodásban.
- A gazdasági növekedés és az ökológiai egyensúly viszonya; tudatos fogyasztói és vásárlói magatartás; fenntartható erőforrás-hasznosítás, ökológiai lábnyom.
- A felhasználás károsító hatásainak mérséklési lehetőségei: megújuló erőforrások, „zöld” iparágak, biogazdálkodás, hulladék-újrahasznosítás; környezetbarát termékek.
- Környezet- és természetvédelmi feladatok, környezetgazdálkodás; védett természeti és kulturális értékek (világörökségek) példái.
- Felelős környezeti magatartás, az egyén társadalmi szerepvállalása.
- Nemzetközi összefogás a környezet védelmében: egyezmények, irányelvek, nemzetközi szervezetek.